

Rendőrségi pillanatfelvétel a paraszti társadalomról a kollektivizálás előestéjén ^[1]

A szakirodalom sok mindent feltárt arról, hogy a rendőrségnek milyen szerepe volt az ötvenes években zajló erőszakos tsz-szervezés során a parasztság napi szintű zaklatásában. A most közölt belügyi összefoglaló egyrészt azért érdemel figyelmet, mert bizonyítja, hogy már korábban megindult, és szervezett keretek között folyt a paraszti társadalom megfigyelése. Másrészt az a személy is érdekes, aki összeállította a kiválasztott jelentést. Dr. Sznási Géza saját kezű aláírását olvashatjuk az utolsó oldalon. A legtöbben őt a Kádár-rendszer nagyhatalmú legfőbb ügyészéként ismerik, de ekkor még a Belügyminisztérium ún. Kiértékelő csoportjában dolgozott rendőrnagyként.

Bevezető

A magyarországi paraszti társadalom huszadik századi történetének kétségkívül egyik legfontosabb fejezete a földért, a föld megtartásáért, illetve visszaszerzéséért folytatott küzdelem. Különösen drámai volt e tekintetben a huszadik század második fele, azon belül is az 1940-es végétől az 1960-as évek közepéig terjedő másfél évtized. A kollektivizálás három hulláma során (1949–1953, 1955–1956, 1959–1961) óriási küzdelem zajlott a földmagántulajdon és az egyéni gazdálkodás felszámolására törekvő kommunista párt képviselői és a parasztság között.

Bevezetésként érdemes röviden felidézni azt, hogy a történeti parasztság különböző rétegei hogyan viszonyultak a földhöz, a családi birtokhoz 1945 előtt. A polgári földmagántulajdon jogilag az 1848-as jobbágyszabadságteremtés teremtette meg, ugyanakkor földtulajdonhoz a jobbágságnak csak az egyik fele jutott.^[1] A mezőgazdaságból élő népességen belül tehát már ekkor egy éles választóvonal keletkezett. Azok számára, akik földdel szabadultak fel, megnyílt a lehetőség a birtokos gazdai létre, míg a földnélküli zsellérek számára vagy bérmunka vállalása, vagy földbérlet szerzése jelenthette a megélhetés forrását.

Az említett választóvonal a későbbiekben is fennmaradt, de a gyors népességnövekedés, valamint a reálörökösödési rendszerből következő telekaprózódás miatt egyre többen kerültek olyan helyzetbe, hogy rendelkeztek ugyan földdel, ez azonban már nem volt elegendő a család megélhetéséhez, s emiatt időnként vagy rendszeresen bérmunkavállalásra kényszerültek. E folyamatok következtében a 20. század elejére a mezőgazdasággal foglalkozó népesség közel kétharmad részének vagy egyáltalán nem volt földtulajdona, vagy pedig nem volt annyi földje, amennyiből a család fenntarthatta volna magát bérmunkavállalás nélkül.^[2] Ez az állapot érdemben a két világháború közötti időszakban sem változott, annak ellenére, hogy 1918 és 1920 között gyors egymásutánban három alkalommal is napirendre került a földkérdés. Az 1920. évi Nagyatádi-féle földreform során 412 000 igénylő között kiosztott 1,27 millió katasztrális hold (kh)^[3] földterület valamelyest enyhítette a falusi szegénység elégedetlenségét, de a földbirtokmegosztás aránytalanságán, a nagy- és középbirtok dominanciáján nem változtatott.^[4] További problémát jelentett, hogy a két világháború közötti iparosodás nem volt olyan ütemű, hogy fel tudta volna szívni a mezőgazdasági bérmunkások tömegeit, ráadásul ekkorra a tengerentúli kivándorlás lehetőségei is beszűkültek.

Ilyen körülmények között fokozott jelentősége lett a felmenőktől örökölt föld megőrzésének. Akire a nagyszülei és szülei hagytak annyi földet, amiből biztosítható volt a család megélhetése, az egész életében arra törekedett, hogy megtartsa, s lehetőség szerint gyarapítsa azt, „kaparintson hozzá”. A paraszti élettvények szerint az „ősöktől” örökölt, az ő verejtékes munkájukkal megteremtett birtokot eladni, elkötyvetélni főben járó bűnnek számított.^[5]

A föld volt a legállandóbb és legbiztosabb tényező a gazdálkodásban. A természet tönkretelhetetlen az aszály, a fagy, a jégverés, az állatokat elpusztítható egy járvány, a pénz elértéktelenedhetett, de a föld megmaradt. A földhöz való ragaszkodást nemcsak az magyarázza, hogy ez volt a család megélhetésének záloga, hanem az is, hogy a birtokolt föld határozta meg az adott család helyét a helyi társadalomban. A parasztság generációról generációra öröklődő tapasztalata volt, hogy egyedül a családi birtok, a gazdasági önállóság adott társadalmi rangot, megbecsülést a falusi embereknek.

A családi birtok szempontjai igen erőteljes hatást gyakoroltak az élet olyan fontos fordulópontjaira, mint a házasság, gyerekvállalás. Ez a hatás megkérdőjelezhetetlenül jelen volt a hétköznapok világában is. *Bíró Friderika és Für Lajos* interjúgyűjteménye számos idevágó paraszti vallomást tartalmaz. Az egyik interjúalany például így emlékezett vissza: „Hát, ugye, nagyon szerettem az ősi földet, mert úgy mondtuk, hogy az ősi föld szent volt. Az itt lakó embereknek ez egy kincs volt, ragaszkodtak hozzá, jobban szerették, valóban, mint a szülőanyjukat vagy a tezsvéreket. [!] [...] a föld miatt lett ez az egyke, mert annyira ragaszkodtak a földhöz, hogy ugye amiatt terjedt el egyke, meg az egyes gyerekek, egyke-gyerekek összeházasodtak, hogy több föld legyen. Hát nagyon szerettük a földet, az volt a mindenünk.”^[6]

A földszerzés iránti vágy a mezőgazdasági bérmunkásság életét is áthatotta. Az uradalmi cselédek, napszámások is arra törekedtek, hogy öregségükre egy kis földet szerezzenek. A történelmi tapasztalat azt mutatta, hogy a kiöregedő gazda számára a föld volt az egyetlen menedék. Az örökség fejében a gyerekei eltartották, ha viszont erre nem számíthatott, földjét bérbé adta, s megélhetése így is biztosítva volt.^[7]

A földvásárlás lehetősége azonban a földforgalom korlátozottsága és a magas földárak miatt épp a leginkább rászoruló, földnélküli rétegek számára volt elérhetetlen. Ezek a rétegek inkább csak földbérlethez juthattak. A falusi népesség gyors szaporodása, s így a földbérletek iránti növekvő kereslet miatt azonban a haszonbérlet feltételei egyre kedvezőtlenebbé váltak.

Az 1945. március 17-én elfogadott 600/1945. M. E. sz. rendelet a nagybirtokrendszer megszüntetéséről és a földművelő nép földhöz juttatásáról rendelkezett.^[8] Úgy tűnt, hogy a földreform végre megoldást hoz a földnélküli rétegek számára. Az igénybe vett 5,6 millió hold közel 60%-át 642 342 igényjogosult – döntően mezőgazdasági munkások, gazdasági cselédek és törpebirtokosok – között osztották szét, míg a maradék 40% (főleg erdő- és legelőterület) állami, községi vagy szövetkezeti tulajdonba került. A földreform eredményeként jelentősen átrendeződt a falusi társadalom: a kisbirtokos kategóriába tartozók számaránya az 1941. évi 47%-ról 80%-ra emelkedett, míg a földnélküli agrárproletároké az 1941. évi 46%-ról 17%-ra csökkent.^[9] Ez utóbbi adat azonban jelzi azt is, hogy nem mindenkinek jutott föld.

A száraz statisztikai adatok mögé tekintve, feltárul, hogy milyen óriási erőket szabadított fel a föld magántulajdonba adása. Ennek jelentőségét akkor érthetjük meg igazán, ha felidézünk, hogy a mezőgazdaságot milyen súlyos károk érték a II. világháború következtében.^[10] A háború utáni tőkegondok és eszközhány közepette a parasztagazdaságok hihetetlen erőfeszítéseket tettek akár saját fogyasztási szükségleteik korlátozásával is, hogy biztosítsák a termelés beindításához szükséges feltételeket. Ennek eredményét mutatta a mezőgazdasági termelés gyors regenerálódása.^[11]

Mire azonban kezdett beérni az áldozatos munka eredménye, változott a világpolitika. A szovjet–amerikai konfrontáció felerősödése 1948-ra megváltoztatta a Szovjetunió kelet-közép-európai politikáját. A térség szovjetizálása az élet minden területén felgyorsult. Az ipar termelési struktúrájának átalakítása az államosítások révén gyorsan lezajlott. Jóval nehezebb feladatnak bizonyult azonban a mezőgazdaság szovjet mintájú átszervezése. *Rákosi Mátyás* és politikustársai kezdetől tisztában voltak azzal, hogy milyen erős ellenérzés, idegenkedés van a paraszti társadalomban a kolhozsal szemben. Ennek magyarázata részint a Horthy-kori szovjetellenes propagandában, részint pedig azokban a tapasztalatokban rejlik, amelyeket a keleti frontról hazatért katonák hoztak a kint, a hadifogság időszakában megtapasztalt kolhoz-életéről. Nagyon idegen volt számukra a közösen végzett munka, a közös étkezések rendje, s legfőképp a magántulajdon hiánya. A kolhoz ugyanis nacionalizált földtulajdonon alapult, s a tagok közös használatba adták termelési eszközeiket és állataikat. A munkavégzés így módon közösen – brigádok, munkacsapatok keretében – folyt, s a végzett munkájukért a tagok az év végi elszámoláskor fizetséget kaptak. A kolhozot is beillesztették a tervgazdaságba, állami vetéstervek alapján termelt, s elsődleges kötelessége a terménybeszolgáltatási kötelezettségek teljesítése volt.^[12]

A Budapesti Államrendőrség (ma a Készenléti Rendőrség) laktanyája, dísztribün. A felvétel az államvédelmis sorkatonák eskütételén készült 1950-ben

Forrás: www.fortepan.hu [3]
Adományozó: Magyar Rendőr

Habár a szövetkezésnek a beszerzés, értékesítés és fogyasztás terén komoly tradíciói voltak Magyarországon (pl. a Hangya szövetkezet),[13] a szovjet mintájú, közösen gazdálkodó termelőszövetkezet (kolhoz) jelentős ellenérzéseket váltott ki az egyéni gazdálkodáshoz és magántulajdonhoz ragaszkodó parasztság körében. Ez eleinte óvatosságra intette a hazai pártvezetést. A párt agrárszakértőjének számító moszkovita politikus, Nagy Imre[14] azon a véleményen volt, hogy a mezőgazdaság három szektora (egyéni/kapitalista, szövetkezeti, állami) tartósan egymás mellett fog létezni, és a népi demokrácia „sem gazdasági, sem politikai meggondolásból nem mondhat le a kapitalista szektor döntő tagozatának, a kisárutermelő parasztbirtokoknak gazdasági fejlesztéséről és ezen az alapon a középparasztsággal való szövetség szilárdításáról.”[15]

Amikor azonban az MKP és az SZDP egyesülésekor, az új párt, a Magyar Dolgozók Pártja (MDP) agrárpolitikai jövőképéről folyt a vita, kemény bírálat érkezett Moszkvából. Az SZKP Külügyi Osztály helyettes vezetője, L. Baranov szerint: „A programnyilatkozat-tervezet, a parasztságot ritka kivételtől eltekintve, egységesen, differenciálatlanul említi. A dokumentum nem határozza meg a pártnak a szegényparasztsághoz, a középparasztsághoz és a kuláksághoz való viszonyát. A kulákságról és az ellene folytatott harcról szó sem esik [...], helytelennek kell tartanunk azt is, hogy a tervszerűen működő mezőgazdaság kialakításában [...] a technikai jellegű intézkedések (melioráció, trágyázás, stb.) a legfontosabbak, nem pedig a társadalmi jellegűek (a szövetkezés minden formájának fejlesztése, hitelek nyújtása, stb.).”[16]

A szovjet–jugoszláv konfliktus éleződésével, különösen a Kominform 1948. június 18-i határozata után az MDP vezetése megértette, hogy gyors korrekcióra van szükség az agrárpolitikájukban. Rákosi június végén mind a Politikai Bizottságot (PB), mind a Központi Vezetőséget (KV) tájékoztatta erről az új kihívásról. Ebben az új helyzetben a Nagy Imre-féle hosszabb, fokozatos átmenet koncepciójának már nem volt realitása, ő maga önkritikára kényszerült, s az új agrárpolitikai irányvonal kialakításában Gerő Ernő mint a gazdaságpolitika első számú felelőse jutott meghatározó szerephez.[17]

A nyilvánosság egy hónap múlva értesült az agrárpolitikában érlelődő változásokról. Éppen az új kenyér ünnepére időzítve hangzott el a párt főtitkárának, Rákosi Mátyásnak a később oly sokszor hivatkozott „kecskeméti beszéde”. Időközben a politikai rendőrség sem tétlenkedett, a nyár folyamán előkészített egy koncepciót, amelynek célkeresztjébe a formailag még mindig kisgazda irányítás alatt álló agrártárca vezetői kerültek.[18] A kezdeményezés ez esetben is az MDP legfelső szintjéről érkezett. Gerő Ernő július 21-én az MDP Titkárság ülésén előterjesztett egy javaslatot az agrártárca átszervezéséről, hangsúlyozva, hogy „a Földművelésügyi Minisztérium a feudális Magyarország szervezete volt és az is maradt a mai napig [...], így sem szervezeti, sem személyi összetételében Minisztériumon belül lényeges változás nem történt, sőt a reakció legfőbb és legerősebb bázisának egyikévé nőtte ki magát.” Az előterjesztés nem hagyott kétséget afelől, hogy a minisztérium átalakítása azért szükséges, hogy majd a későbbiekben „képes legyen szervezeti felépítésében és személyi összetételében a mezőgazdaság szocializálásához szükséges feladatokat végrehajtani.”[19]

A hódmezővásárhelyi földművesszövetkezet gabonaraktára, 1950

Forrás: www.fortepan.hu [3]

A színtalpak mögött az MDP vezető testületeiben konkretizálták a kollektivizálás forgatókönyvét. Az MDP Központi Vezetőség 1948. november 27-i ülésén Rákosi Mátyás a nemzetközi és a belpolitikai helyzet elemzése kapcsán a legsürgősebb feladatok között említette a szovjet mintájú kollektivizált mezőgazdaságra való áttérést. Rákosi zárszavában már konkrét ütemtervet határozott meg: „Nekünk ezt a kérdést 3–4 éven belül oda kell vinni, hogy a magyar parasztság 90%-a és a magyar föld 95%-a rendes szocialista, közös, társas művelésben művelje a földjét.”[20]

A párt a kollektivizálási stratégiáját kezdetben azokra a rétegekre (mezőgazdasági bémunkások, cselédek) alapozta, akik nem jutottak földhöz 1945-ben. Az ő földhétségükre építve próbálta az MDP vezetése a szövetkezeti termelés felé terelni a szegényparasztságot.[21] A mezőgazdasági ingatlanok használatáról szóló, 1948. augusztus 29-én megjelent kormányrendelet 25 kh-ban maximalizálta a földbérlet felső határát. Ha a bérlő saját tulajdona és bérleménye a 40 kh-at együttesen meghaladta, az e feletti bérletek szintén ki lehetett sajátítani. Az így felszabaduló földterületekből elsőként azok igényelhettek, akik vállalták, hogy a földterület közös művelésére jelentkező földbérlet-szövetkezeteket vagy földbérletcsoportokat hoznak létre. Ők tehát előnyt élveztek az egyéni kishasználatokkal szemben.[22] A közösen termelő csoportok más kedvezményekben is részesültek, például mind a gépállomási szolgáltatások igénybevételénél, mind pedig a termelési szerződések megkötésekor kedvezményekben részesültek. Az 1948 őszi igénybe vett 245 ezer kh terület 60%-a osztatlan közös bérletbe, 40%-a pedig egyéni használatba került. Az összes földterülethez képest a legtöbb területet Szolnok, Csongrád, valamint Békés és Hajdú megyékben sajátították ki. A föld közös bérletére, illetve művelésére legnagyobb mértékben Szolnok, Hajdú, Bihar, Békés, Csongrád és Szabolcs megyékben vállalkoztak. A dunántúli megyékben inkább az egyéni kishasználat dominált.[23]

Néhány hónap múlva, a pártközpont által kezdeményezett országos felmérés során azonban feltárult, hogy egy sajátos paraszti stratégia rejlett a szövetkezeti forma gyors terjedése mögött. A pártvezetés megdöbbenne szembesült azzal, hogy azok a törpe- és kisbirtokosok, akik a szövetkezeti formát választották a bérelt földek művelésére, saját földjeiket egyáltalán nem vitték be a közösbe. A Mezőgazdasági és Szövetkezetpolitikai Bizottság elé kerülő jelentés megállapította: „Az eddig megalakult közösen termelő csoportok rossz és rendezetlen helyzete azzal a veszéllyel fenyeget, hogy kompromittálják, lejáratják a termelőszövetkezeti mozgalmat és megnehezítik a jövőbeni fejlődést.”[24] Erre a helyzetre reagálva a Bizottság úgy határozott, hogy központilag kidolgozott működési szabályzatokkal kell tisztázni a helyzetet. Az 1948. december végén megjelent FM-rendelet – részint a bolgár tapasztalatok figyelembevételével – a termelőszövetkezeti csoportok (tszcs) három típusát különböztette meg.[25] Az I. típus hivatatosan „általános termelőszövetkezeti csoport”-nak, a köznyelvben inkább táblás csoportnak nevezték. A II. típus neve „átlagosztású termelőszövetkezeti csoport”, a III. típus pedig „közös termelőszövetkezeti csoport” volt. Ez a III. típusú tszcs hasonlított leginkább a kolhozra. Ekkor még mind a három típus a földműves-szövetkezetek keretében működött, önállósodásukra csak később került sor.

1948–1949 fordulóján a pártvezetés egyrészt már megkezdte a kulákként megbélyegzett módosabb gazdálkodók földhasználatának korlátozását és fokozott gazdasági terhelését. Másrészt viszont a kis- és középbirtokosokra még potenciális szövetségesként tekintett, s így különböző kedvezményekkel igyekezett megnyerni őket a közös gazdálkodásnak.

Szovjet kolhozküldötteket fogadó díszkapu a nagykőrösi termelőszövetkezetben, 1951

Forrás: www.fortepan.hu [3]
Adományozó: Magyar Rendőr

Éppen ebből az átmeneti időszakból szeretnék megosztani az olvasókkal egy korabeli forrást, lényegében egy országos körképet arról, miképpen viszonyultak a paraszti társadalom különböző csoportjai az MDP szövetkezetpolitikai kezdeményezéseihez. Ez a sajátos pillanatfelvétel rendőri jelentéseken alapult. A későbbi időszakról tudjuk, hogy a rendőrségnek milyen szerepe volt a parasztság napi szintű zaklatásában, s hogy erről napi, heti jelentésekben kellett beszámolniuk. Jóval kevesebb ilyen témájú jelentést ismerünk korábról.[26] A most publikálásra kerülő 13 oldalas összefoglaló dátuma 1949. január 18., tehát épp a kollektivizálás előestéje.[27]

A keletkezés időpontja mellett az a személy is érdekes, aki összeállította a jelentést. Dr. Szénási Géza[28] saját kezű aláírását olvashatjuk az utolsó oldalon. A legtöbben őt a Kádár-rendszer nagyhatalmú legfőbb ügyészeként ismerik, de ekkor még a Belügyminisztériumban dolgozott rendőrnagyként. A legfrissebb kutatások arra engednek következtetni, hogy dr. Szénási Géza az Államvédelmi Osztály állományából került át a Belügyminisztériumba 1948 júniusában.[29]

Még ennél is érdekesebb az ún. Kiértékelő csoport, amelynek tagjaként, sőt talán ekkor már a titkáráként készítette az összefoglalót. E csoport létrejötté része volt annak a politikai küzdelemnek, amely a Rajk László vezette Belügyminisztérium és Péter Gábor Államvédelmi Osztálya között zajlott. Az ÁVO kiterjedt vidéki információs hálózattal rendelkezett, s annak I/a. osztálya napi összefoglalókat készített a politikai vezetés számára.[30] Annak ellenére, hogy ezeket hivatalból a belügyminiszter is megkapta, 1948. nyár elején, az egyházi iskolák államosításának idején létrejött a BM-ben egy ún. Kiértékelő csoport, amelyet Szébenyi Endre[31] államtitkár közvetlenül irányított. Ez a szervezeti egység a későbbiekben is fennmaradt, sőt befolyása növekedését mutatja, hogy a korabeli jelentésekben egyfajta csúcscsoportként szerepelt.[32]

A most közölt belügyi összefoglaló sokat elárul arról, hogy milyen szervezeten folyt már ekkor a paraszti társadalom megfigyelése. Felmerül egyúttal a kérdés, hogy a rendőrök vajon mennyire voltak felkészítve a párt parasztpolitikájának téziseiből. A „kulákság” kapcsán megállapítható, hogy itt teljesen átvették „a kulák mint elsőszámú falusi osztályellenség” tézisést. Bizonyítja ezt, hogy ahányszor csak említik a jelentések a kulákokat, majd mindig valamilyen bűncselekmény elkövetőjeként vagy rémhír, „kolhoz-rágalom” terjesztőjeként vannak megjelenítve.

A középbirtokos parasztságot hivatalos megítélésük alapján már volt róla szó, ekkor még teljesen másként alakult. Ők, mint a dolgozó (azaz nem kizsákmányoló) parasztság képviselői a munkásosztály szövetségeseinek számítottak. A jelentések azonban nem igazolták vissza a hivatalos ideológia ezen tételét. A felülről szorgalmazott szövetkezetelapítást a kis- és középbirtokosok mellett még az egykori idénymunkások (agrárproletárok) is gyakorta elleneztek, sőt helyenként meg is akadályozták azt. A rendőri jelentések még azt is feljegyezték, hogy mire hivatkoztak ezek a paraszti rétegek: gazdálkodói önállóságuk, földmagántulajdonuk elvesztésétől, a „cselédorsba” süllyedéstől tartottak. Nem alaptalanul...

1949 tavaszán kidolgozták a pártközpontban a „számszerű fejlesztés” tervét. Rákosiék úgy készültek, hogy három-négy év alatt megtörik a paraszti társadalom ellenállását. Az ő idejükben két kollektivizálási kampány is kudarcba fulladt, s végül *Kádár János*ék fejezték be 1961-re ezt a folyamatot. A parasztság azonban még ekkor sem adta fel a küzdelmet, belülről feszegette a rá erőltetett idegen üzemi forma kereteit.^[33] A helyi gyakorlatban olyan megoldások formálódtak ki a munkaszervezet, munkadíjazás és a háztáji gazdálkodás terén, amelyek révén a magyar tsz-ek távolodni kezdtek a mintául szolgáló kolhoz-modelltől.

Dokumentum

1.

Dr. Szénási Géza összefoglalója a parasztság hangulatáról 1948-49 fordulóján

Budapest, 1949. január 18.

Belügyminisztérium, IV/1.b.Kiértékelő csoport.^[34]

Összefoglaló

A szövetkezeti mozgalommal kapcsolatos eseményekről, a rendőri jelentőszolgálat alapján. (1948. XII. 1. – 1949. I. 18.)

Abaúj vm.^[35]

Nagykinizs községben I. Gy. nagygazda a helyi Földműves Szövetkezetnek^[36] földjéből 29 holdat önként átadott.

Kiskinizs községben a szikszói Gazdasági Felügyelőség özv. B. P.-né 76 holdas nagygazda földjét mezőgazdasági szabotázs miatt a helyi Földbérő Szövetkezetnek adta át.

Hidasnémeti, Gönc és Tornyosnémeti községekben a szövetkezetek egyesülése^[37] megtörtént. (I.15.)

Alsóméra községben 400 főnyi hallgatóság jelenlétében felavatták a gépállomást.^[38] (XII. 12.)

Encs, Felsőagy és Szikszó községekben megalakult a DEFOSz.^[39] (I. 16.)

Szentistvánbaksa községben K. K. 50 holdas gazda a népszámlálás során elkövetett kihágása következményeként a néppel szembeni kárpótlásul 30 hold földjét a Földműves Szövetkezetnek felajánlotta. A felajánlást a szövetkezet elfogadta. (I. 18.)

Bács-Bodrog vm.:

Madaras községben egy 16 főből álló kollektíva táblás gazdálkodásra^[40] tért át. (I. 16.)

Jánoshalma községben a szövetkezetek egybeolvadása megtörtént. (I. 16.) Ugyanakkor megalakult a helyi DEFOSz szervezete.

Baranya vm.:

A pécsváradai járás területén 3 községben 40, 100 és 150 holdas területen táblás gazdálkodás indult.

Beremend községben H. I. 104 holdas gazda és B. S. 25 holdas gazda felajánlották földjeiket a helyi Földműves Szövetkezetnek. (I. 6.)

Magyarboly községben 150 holdon megalakult a Földbérő Szövetkezet. (I. 7.)

Ilocska községben 76 holdon, Kásás községben 120 holdon táblás gazdálkodás indult. Szalánta községekben is kezdeményezés történt táblás gazdálkodásra. (I. 8.)

Szebény községben a táblás gazdálkodás 85 holdon megindult. (I. 9.)

Pellérd községben a szövetkezet táblás gazdálkodásra tért át. (I. 14.)

Kökény községben P. I. községi MDP-titkár vezetésével 20 favágó a szövetkezeti erdőterületen való munkát megtagadta. (I. 6.)

Szellő községben az a rémhír terjedt el, hogy mindenkitől jószágának felét az állam elveszi, és Dunaszekcső községbe viszik a táblás gazdálkodás megindításához.

Lippó községben az MDP pártnapján a táblás gazdálkodással kapcsolatos előadás keretében a volt gazdasági cselédek a táblás gazdálkodás ellen foglaltak állást. (I. 9.)

Birján és Belvárdgyula községekben a szövetkezeti munka megindulása előtt a közhangulat a MOSZK[41] B. nevű vezetőjének leváltását követeli.

Magyarsarlós községben H. J. gazda azt a kijelentést tette, hogy ha a szövetkezet elvinné a földet, ásót, kapát kell ragadni és ki kell verni őket a faluból, mert a kommunista világ úgyis meg fog szűnni. (I. 11.)

A mohácsi járás területén az a rémhír terjedt el, hogy a svábokat kolhozba fogják szállítani és a táblás gazdálkodás bevezetésével csakjából kell enni. (I. 11.)

Illocska községben a lakosság nagy része nem akar szövetkezetet, mert úgy látják, hogy abból káruk származik. (I. 11.)

Fazekasboda községben azt beszélik, hogy a járatleveleket[42] beszedik és utána az állatokat is államosítani fogják. (I. 13.)

Tékes községben az a hír terjedt el, hogy a népszámlálás[43] azért van, hogy a parasztok vagyonát leltárba vegyék és így könnyen meg tudják csinálni a kolhoz. Tavasszal katonák fogják a parasztokat a kolhozba hajtani.

Mágocs községben három különböző csoport kezdett táblás gazdálkodást. (I. 16.)

Szentlőrinci járás területén az a rémhír terjedt el, hogy a Földműves Szövetkezetek megerősödése után a 10 holdon felüli birtokokat az állam átveszi. (I. 16.)

Tésenfai községben D. J. községi bíró a kulákokkal[44] együtt akadályozza a szövetkezeti gazdálkodás kibontakozását.

Vasas község jegyzője a szövetkezeti központtól szervezésben jártas személyt kért a helyi szövetkezet megteremtésére.

Szilágy községben a gazdák azt beszélik, hogy ott nem lesz táblás gazdálkodás a dombos vidék miatt.

Bihar vm.:

Sarkad községben az MDP-tagrevízióval kapcsolatban az a rémhír terjedt el, hogy akiket a felülvizsgálat megfelelőnek talál, azokat szövetkezetbe tömörítik, és földjük tulajdonjoga megszűnik. (I. 15.)

Berettyóújfalu községben a szövetkezetek egyesülése megtörtént. (I. 17.)

Sárrétudvari községben a szövetkezetek egyesülése 700 főnyi hallgatóság jelenlétében megtörtént.

Újléta községben 30 gazda a háza előtt levő községi utat szegélyező fákat kivágta, mert olyan értesülésük volt, hogy a fákat államosítják és azok után 2–10 Ft adót kell kifizetni. A tettesek valamennyien kisparaszto.

Békés vm.:

Körösnagyharsány községben F. M. 37 holdas, S. I. 44 holdas és Szilágyi Lajos 32 holdas kulákok a község erdejében nagy mennyiségű fát irtottak ki, melynek következtében a község lakossága is jogtalan fakitermeléshez fogott. (I. 9.)

Gyoma községben K. J. kereskedő 26 holdas gazda földjéről a szélfogó akácfákat kivágta.

Szarvas községben három szövetkezeti csoport alakult. Az első csoport 61 családból áll és 400 hold földdel rendelkezik, a második csoport 44 család és 230 hold föld, a harmadik csoport 34 család és 223 hold föld. (I. 12.)

Békésszentandrás és Kondoros községben a szövetkezetek egyesülése nagyszámú hallgatóság jelenlétében megtörtént. (I. 17.)

Borsod vm.:

Hejőpapi községben a Földműves Szövetkezet helységébe ismeretlen tettesek betörtek és onnan 1000 Ft. értékű ingóságot vittek el.

Borsodgeszt községből jelentik, hogy a szövetkezetellenes hangulat ellenére az egyesülés megtörtént.

Királd községben a szövetkezeti gondolat a 10 és 15 holdas parasztnál igen nagy ellenszenvbe ütközik. (I. 11.)

Mezőkeresztes és Bükkzsérc községekben a szövetkezetek egyesülése megtörtént.

Tard községben a szövetkezetek egyesültek.

Csanád vm.:

Dombegyháza községben az FM[45] kiküldöttje, K. S. 3–3 önkéntes táblás gazdálkodásra áttérő csoportot alakított, amely 40, 47 és 36 hold földből áll.

Csanádapáca községben a szövetkezetek egyesülése megtörtént. (I. 12.)

Battonya községben a kapitányság őrizetbe vette G. J. vízvezető társulati tisztviselőt szövetkezetellenes izgatás miatt. (I. 8.)

Makón és Mezőhegyesen a DEFOSz megalakult. (I. 17.)

Csongrád vm.:

Kiskirályság községben Ny. I. 80 holdas gazda önként a helyi Földműves Szövetkezetnek adta át földjét. (I. 8.)

Szentesen 2000 főnyi hallgatóság előtt megalakult a DEFOSz. (XII. 13.) A város környékén megindult a középparasztság szövetkezetbe való tömörülése.

Sándorfalva községben az NPP[46] kiküldöttje, H. B. szegedi lakos kb. 500 főnyi hallgatóság előtt előadást tartott a táblás gazdálkodásról. Az előadást eddig meg nem állapított egyének megzavarták és izgattak a táblás gazdálkodás ellen. (I. 9.)

Kiskundorozsma községben egy, a táblás gazdálkodás ismertetésére megtartott gyűlésen K. L. 4 holdas pártonkívüli újjgazda[47] többször közbekiabált, hogy „le a táblás gazdálkodással”. (I. 11.)

Csongrádon ünnepélyes külsőségek között megalakult a DEFOSz. (I. 17.)

Mindszent, Szegvár, Algyő és Kiskundorozsma községekben megalakult a DEFOSz helyi szervezete.

Dél-Pest vm.:

Kalocsán 300 főnyi hallgatóság jelenlétében megalakult a DEFOSz. (XII. 13.)

Abony községben az MDP székházában ünnepélyes keretek között került átadásra a helyi gépállomásnak a kultuszminiszter ajándéka, egy keskenyfilm vetítógép és könyvtár, melyet az állomás az őszi mezőgazdasági munkán elért első helyezéssel érdemelt ki. Az ünnepségen 650 személy vett részt.

Kiskunfélegyházán az a rémhír terjedt el, hogy a népszámlálás azért szükséges, hogy a kolhozokat meg tudják alakítani. (I. 4.)

Kocsér községben a szövetkezetek egyesülése 200 fő jelenlétében megtörtént.

Izsák községben a szövetkezeti egyesülés megtörtént. (I. 7.)

Újkécske községben a Földműves Szövetkezet a lakosságtól összeszedett 7 mázsa zsír ellenértékét utalványhiány miatt nem tudta kifizetni, emiatt az a hír terjedt el, hogy valaki a pénzzel megszökött.

Jászkarajenő községben a DEFOSz alakuló közgyűlésén P. J. vagyontalan földműves kijelentette, hogy „eddig csak kenyéren arattunk, de ezután még az sem lesz”. (I. 14.)

Kecskeméten 800 főnyi hallgatóság előtt megalakult a DEFOSz. (I. 17.)

Abony községben a szövetkezetek egyesülése megtörtént.

Nagykőrösön a kapitányság L. B. 90 holdas gazda két traktorát a helyi gépállomásnak adta át, mert azokat indokolatlanul szétszedett állapotban tartotta, és ezzel a mezőgazdasági munkálatokat szabotálta.[48] (XII. 1.)

Észak-Pest vm.:

Az aszódi járás területén több községben Rákosi elvtárs beszéde után az a hír terjedt el, hogy az elaprózott földeket erőszakkal szövetkezetbe /kolhozba/ fogják tömöríteni. Emiatt a hangulat igen levert. (XII. 1.)

Alsónémedi községben a DEFOSz alakuló gyűlésén ismertették a táblás gazdálkodásra való felhívást. A résztvevő 80 személy ez ellen egyhangúan tiltakozott. Megállapítást nyert, hogy a kisiklás oka a szónok B. L. dunaharaszti lakos felkészületlensége és ügyetlensége volt. (XII. 1.)

Pécel községben a Gazdasági Felügyelőségtől[49] kiküldött előadó 8 napon át tartó előadássorozatban ismertette a szövetkezeti és táblás gazdálkodást. (I. 5.)

Alsódabas községben a szövetkezetek egyesülése 200 személy részvételével megtörtént. (I. 7.)

Fejér vm.:

Mány községhez tartozó állami gazdaságban 40 munkás közül bérkövetelés miatt 7-en abbahagyták a munkát.

Ercsi községben a Földműves Szövetkezet választmányi ülését 5 helybeli gazda kisbirtokos megzavarta, és a szövetkezeti mozgalom ellen izgattak. (I. 13.)

Adony községben a szövetkezetek egyesülése megtörtént. (I. 17.)

Győr vm.:

Ásványráró községben B. J. azt a rémhírt terjesztette az úgazdák között, hogy nemsokára visszaveszik a földeket, mert kolhozt létesítenek. (XII. 1.)

Mosonszentjános községben a szövetkezeti mozgalom iránt nagy az érdeklődés.

Moson község környékén a telepések tömegesen mondanak le 15 holdon felüli bérelt földjeikről, mert így nem kell nekik mezőgazdasági hozzájárulást fizetni. Ezáltal kb. 5000 hold föld marad parlagon. (I.6.)

Tényő községben a szövetkezetek egyesülése 100 főnyi hallgatóság jelenlétében megtörtént.

Hajdú vm.:

A vármegye több községében felvilágosító gyűléseket tartottak a demokratikus pártok a szövetkezeti mozgalom érdekében. (XII. 20.)

Egyek községben szövetkezetellenes hangulat uralkodik. (I. 2.)

Balmazújvároson Gém Ferenc NPP országgyűlési képviselő előadást tartott a szövetkezetekről, melyet a közönség ellenségesen fogadott és állandó közbekiáltásokkal végül is az előadást lehetetlenné tette. (I. 4.)

Hajdúszovát, Egyek, Vámospércs, Hajdúhadház és Földes községekben a szövetkezetek egyesülése megtörtént. (I. 17.)

Heves vm.:

Abasár községben egy kisebb csoport táblás gazdálkodásra tért át. (I. 11.)

Kál községben a kapitányság őrizetbe vette T. I.-né 40 holdas gazdát, mert 6 hold saját erdejét kivágatta.

Kápolna községben a lakosság között kolhoz és csajka rémhírek keringenek. Ugyanitt a kulákok között háborús hangulat uralkodik.

Mikófalván a szövetkezetek egyesülése megtörtént. (I. 7.)

Pély, Kömlőd, Tarnabod községekben a szövetkezetek egyesültek.

Mátrafalva és Erdőkövesd községekben a szövetkezetek egyesülése nem történt meg, mert a gyűlés többsége az egyesülés ellen szavazott.

Feldebrő, Tarnaszentmária, Szekölce, Karácsond, Tiszanána községekben a szövetkezetek egyesülése megtörtént. (I. 10.)

Nagyfüged és Tizzaszőlős községekben a szövetkezetek egyesülése megtörtént. (I. 11.)

Egercsehi, Pétervására és Sirok községekben a szövetkezetek egyesültek. (I. 17.)

Heves községben megalakult a DEFOSz.

Hevesvezekény, Markaz, Gyöngyöstarján és Nagyoroszi községekben a szövetkezetek egyesülése megtörtént. (I. 18.)

Hódmezővásárhely:

Nem érkezett jelentés.

Komárom-Esztergom vm.:

A komáromi járás területén Rákosi elvtárs beszédét a parasztság úgy értelmezte, hogy 1949. január 1-től megalakítják a kolhozokat. Ezen hír hatására Párkány községben[50] a lakosság az útszéli fák kivágáshoz fogott. (XII. 10.)

Baj községben 37 taggal kollektív szövetkezet alakult, amely 320 hold szántó és 14 hold kertészetten gazdálkodik.

A Neszmély község melletti Gombás-pusztán 3 cselédházzal és 250 szarvasmarhát befogadó istállóval, valamint egyéb gazdasági épülettel rendelkező 40 holdas gazdaság műveletlenül és lakatlanul áll, mert a terület Neszmélyről a hegyes terep miatt nehezen közelíthető meg, és ezért senkinek sem kell.

Bábolnán az állami gazdaságban dolgozó 1800 munkás között elégedetlenség mutatkozik, mert december havi bérüket még nem kapták meg. (XII. 20.)

Esztergomban a főispán jutalomban részesítette a legjobb eredményt felmutató gazdákat. (XII. 23.)

Baj, Szák, Dunaalmás, Pilismarót és Bajna községekben a szövetkezetek egyesülése megtörtént. (I. 5.)

Ászár és Császár községekben az újjazdák körében a szövetkezeti mozgalommal szemben ellenséges a hangulat. Császár községben például a volt uradalom szétosztása után a volt cselédek között 100 db. szarvasmarha is szétosztásra került, melyek száma azóta 200-ra emelkedett. A vagyonosodás következtében ezek az újjazdák hallani sem akarnak a szövetkezésről (I. 14.)

Somogy vm.:

Somogyjád községben ismeretlen tettes a vasútállomás közelében a következő szövegű plakátot ragasztotta ki: „Figyelj magyar, mert igazi ellenséged kihirdette halálos ítéletet és most igazán rajtad a sor, hogy belenyugszol-e vagy sem. Tekints vissza, verejtékes munkád eredményét hányszor rabolták el tőled, de most ne add el magad. Légy te új, vagy régi gazda a legerélyesebben tiltakozz a kolhoz ellen. A népi szerveket sarkald és követeld, hogy tiltakozzanak ellene. Ha most nem teszel semmit, megérdemled sorsodat.” (XII. 5.)

Barcson 700 főnyi hallgatóság előtt megalakult a DEFOSz. (XII. 13.)

Kaposvárrott 1000 résztvevővel megalakult a DEFOSz. (XII. 13.)

A vm. 120 községében koalíciós népgyűléseket tartottak a szövetkezeti mozgalom érdekében. Az eredmény gyenge volt, mert a parasztság, közöttük az újgazdák is, általánosságban a szövetkezetek ellen foglaltak állást. (I. 3.)

Csokonyavisonta községben a koalíciós pártok gyűléséről a hallgatóság tüntetően kivonult, amikor a főjegyző a szövetkezeti gazdálkodásról kezdett beszélni. (I. 8.)

Pusztakovácsi községben a rendőrség őrizetbe vette E. I. B-listázott[51] jegyzőt, 70 holdas gazdát, mert a szövetkezet ellen agitáló kulákoknak és a földjüktől megfosztott újbirtokosoknak állandó tanácsadójaként a község békéjét zavarta. (I. 10.)

Baté községben a MOSZK kiküldöttjeinek táblás gazdálkodás alakítására irányuló kísérlete a gazdák ellenállásán meghiúsult. (I. 11.)

Törökkoppány községben szövetkezeti táblás gazdálkodás van alakulóban. (I. 11.)

Csombárd községben egy kaposvári kiküldött táblás gazdálkodási csoport létrehozására irányuló kísérlete meghiúsult, mert a megtartott gyűlésen az újgazdák tiltakoztak a szövetkezetek bevezetése ellen. (I. 15.)

Barcson a DEFOSz 120 főnyi hallgatóság jelenlétében Bakó Károly MDP-képviselő vezetésével megalakult. (I. 17.)

Lengyeltóti község földműves-szövetkezete G. D. 64 holdas, szabotáló gazda földjét táblás gazdálkodás céljára igénybe vette. (XII. 7.)

Marcali községben Csomós László malmát a helyi földműves-szövetkezet vette kezelésbe. (I. 3.)

Pusztakovácsi községben egy csoport 430 holdon táblás gazdálkodást indított. (I. 13.)

Belezna községben az erdőállamosítási rémhír hatására a lakosság nekifogott az erdőirtáshoz. (I. 13.)

Sopron vm.:

A parasztság körében a szövetkezeti mozgalommal kapcsolatban az a hír terjedt el, hogy a föld magántulajdonát teljesen meg akarják szüntetni. Ez a hír még a földhözjuttatottak körében is talajra talált, és a dolgozó parasztság körében ijedelem tapasztalható. Tekintettel arra, hogy még a párttitkárok között is van olyan, aki nem tudja kellően megcáfolni a valótlan híreket, és a gépállomások jelentőségét nem ismervén, a kisekés művelést említik helyesnek, a szemlélő a kollektív termelési módszereknek röplapokon való propagálását javasolja. (XII. 1.)

A vármegye lakossága körében nyugtalanságot okoznak azok a hírek, melyek szerint a kormány a magánerdők fakitermelését betiltja.

Pereszteg és Pinnye községekben szövetkezetellenes hangulat uralkodik. (XII. 10.)

A csepregi járás területén az a rémhír terjedt el, hogy 10 család kap 100 hold földet, egy tagban, azt közösen kell művelni, és bevezetik a csajka rendszert. (XII. 12.)

A kapuvári járásban az a rémhír járja, hogy minden községben szovjet katonákat szállásolnak el, akik a lakosságot kolhoz munkára fogják kényszeríteni.

Tormáspusztán megalakult a traktorállomás. (XII. 22.)

A csornai járásban az a hír terjedt el, hogy a különböző szövetkezetek egyesülése kolhozot jelent.

Balf községben az a rémhír terjedt el, hogy aki belép a táblás gazdálkodásba, állami béres lesz.

A cseregi járás területén az a rémhír terjedt el, hogy megszüntetik a korcsmákat, és a meglévő borkészletet a szövetkezetek összeszedik.

Szil községben H. I. közp[ont]i kiküldött 200 főnyi hallgatóság előtt ismertette a szövetkezeti és táblás gazdálkodás előnyeit. (I. 7.)

Dör község lakossága a szélfogó fák kivágásának látott, azzal az indokolással, hogy tavasszal úgyis kolhoz lesz.

Rábapordány községben engedély nélküli fakivágások történtek.

Fertőrákos községben karhatalom igénybevitelével és a Földbérő Szöv[etkezet] tagok közreműködésével azoktól a telepesektől, akiknek tulajdonát a földbérő szövetkezet feloszlatta, visszavitték a jószágállományt. Ez nagy méltatlankodást váltott ki, rendzavarás azonban nem történt. (XII. 24.)

Vág és Somor községekben új földműves-szövetkezetek alakultak. (I. 13.)

Szatmár-Bereg vm.:

Fábiánsebestyén községben a Földműves Szövetkezet gyűlését 2 kis paraszt megzavarta és a szövetkezeti ügyvezetőt tetteg bántalmazták.

Nyírmeggyes községben a szövetkezetek egyesülési ülésén 100 főnyi hallgatóság jelenlétében B. I. volt csendőr özvegye közbekiabált, hogy az egész szövetkezés kolhoz. (I. 15.)

Mátészalkán 350 főnyi hallgatóság előtt Csala miniszter[52] és Szobek államtitkár[53] jelenlétében megalakult a DEFOSz.

Tiszadomony, Vámosatya, Tiszavid és Ruzsány községekben több személy ellen eljárás indult engedély nélküli fakitermelés miatt. (I. 17.)

Szabolcs vm.:

Anarcs községben a rendőrség őrizetbe vette Sz. F. 3 holdas újgazdát, mert a szövetkezetek demokratizálását állandóan akadályozza, és az MDP vezetősége ellen izgatja a lakosságot.

Nyírlugos és Fényeslitke községekben a szövetkezetek egyesülése megtörtént. (I. 9.)

Gáva községben a vezetőjegyző és a református lelkész 300 főnyi hallgatóság előtt a szövetkezeti rendszer jelentőségéről tartottak előadást. (I. 10.)

Nagykálló községben 500 főnyi hallgatóság előtt ismertetésre került a szövetkezeti mozgalom. (I. 17.)

Kemecse, Nyírbogdány, Vágmegyer és Mándok községekben a kapitányság eljárást indított 12 kulák ellen engedély nélküli fakivágás miatt.

Rakamaz községben 20 taggal új földműves-szövetkezet alakult, mely 50 hold földterületen táblás gazdálkodást fog bevezetni. (I. 10.)

Kállósején, Nyírgelse, Nyírbéltek, Balkány és Kemecse községekben a rendőrkapitányság 11 kulákot vett őrizetbe engedély nélküli fakitermelésért.

Szolnok vm.:

Kisújszállás községben 10 község küldöttei előtt 600 főnyi hallgatóság körében Sz. K. MDP-képviselő a szövetkezeti mozgalom előnyeit ismertette. (XII. 7.)

Szolnokon, Törökszentmiklóson és Tiszasüly községekben ünnepélyes keretek között megalakult a DEFOSz. (I. 17.)

Nógrád-Hont vm.:

A vm. több községében megindult a vándorgazdasági tanfolyam, amely igen jelentős felvilágosító munkát végez. (XII. 8.)

Szirák községben a szövetkezeti gazdálkodás iránt erős érdeklődés tapasztalható, azonban annak bevezetésére nincs megfelelő szakember. (I. 6.)

Rétság, Tolmács és Nőtincs községekhez a tejgyűjtők a beszolgáltatott tejet kannahiány miatt nem tudják átvenni. (I. 6.)

Lőrinci község környékén a cukorrépa-szerződések vontatottan kerülnek megkötésre, mert a gazdák az elmúlt évben nem a szerződés szerinti normában kapták terményük ellenértékét, és most vonakodnak a szerződés megkötésétől. (I. 8.)

Karancsberény, Keszeg, Agárd, Nézsa, Berkenye, Nógrád és Nógrádsáp községekben a szövetkezetek egyesülése megtörtént.

Heréd község földműves-szövetkezete, amely 1947. februárban 150 taggal alakult, 12 000 Ft értékű anyagkészlet ellenére is a jelenlegi rossz vezetőség miatt alig működik. November óta taggyűlés nem volt, és a tagok száma 60-ra csökkent, pedig valamennyien új földhöz juttatottak. (I. 10.)

Nagykökényes község földműves-szövetkezete, amely 1946-ban 15 taggal alakult, erős fejlődésnek indult, és tagjainak száma jelenleg 58. Túlnyomó részük új földhöz juttatott.

Diósjenő községben a MALLERD[54] 173 hold földjén 17 taggal termelőszövetkezet alakult. (I. 15.)

Palotás községben 56 holdon táblás gazdálkodás alakult.

Diósjenő községben a szövetkezetek egyesülése megtörtént, de a vezetőség kulák elemekből áll. (XII. 7.)

Magyarnándor községben az a rémhír terjedt el, hogy január 1-től kezdve megszűnik az adófizetés és a beszolgáltatás, mert állami kezelésbe megy át a magántulajdon.

A rétsági járás területén a lakosság megfelelő tájékoztatás hiányában a szövetkezeti mozgalommal szemben passzív magatartást tanúsít. (I. 4.)

Lőrinc község földműves-szövetkezete, amely főként új földhözjuttatottakból áll, az ügyvezető alkalmatlansága miatt nem működik megfelelően. (I. 7.)

A sziráki járás területén szövetkezeti felvilágosító esti előadások kezdődtek. (I. 11.)

A rétsági járás területén ugyanilyen előadások folynak. (I. 11.)

Buják község szövetkezeteinek egyesülését előkészítő gyűlést ellenzéki magatartással N. L. MDP-tag és 2 pártönkízüli újgazdák [!] megzavarták.

Kisterenye községben K. B. cipésmester MDP-tag vezetésével 13 főből álló cipész-szövetkezet alakult. (I. 13.)

Szarvasgede község földműves-szövetkezete 99 tagja és 55 000 Ft vagyona ellenére semmilyen tevékenységet nem fejt ki. (I. 14.)

A Kemence község melletti Csornapuszta bérlőit az F. M. kiküldöttje összehívta azzal a céllal, hogy megalakítsák a táblás gazdálkodást. A gazdák arra való hivatkozással, hogy földjeiket egyenként akarják megművelni, a javaslatot nem fogadták el. (I. 14.)

Tolmács, Nőtincs és Szirák községekben a szövetkezetek egyesülése lelkes hangulatban megtörtént. (I. 17.)

A szécsényi járás területén lévő kőbányák anyagának fuvarozására a kulákság az utóbbi időben erősen rávetette magát, de a kisparasztság az MDP támogatásával fokozatosan kiszorítja őket erről a területről is.

Szeged:

Érdemleges jelentés nem érkezett.

Tolna vm.:

Dunakömlőd községben A. J. malomtulajdonos nagyobb mennyiségű búzát megsemmisített, és a nyomozást vezető rendőrtisztnek kijelentette, hogy az ő tulajdonából nem lesz szövetkezeti malom, inkább felgyújtja, és ott bent döglük meg.

Vas vm.:

Vép községben a szövetkezetek egyesülése megtörtént. Ennek során a Hangya szövetkezet tagjai passzív magatartást tanúsítottak és tartózkodtak a szavazástól.

Bejcgertyános községben [a] szövetkezeti ülésen új vezetőséget választottak. A névsor közzététele után az egyik vezetőségi tag, N. L. öccse hangosan odaszólt bátyjának: „Ne vállald, kötelet akarsz a nyakadra?” A közbeszólót a hallgatóság lehurrogta. (I. 11.)

Szombathelyen és Vasváron megalakult a DEFOSz helyi szervezete, a hangulat lelkes volt. (I. 17.)

Veszprém vm.:

Pápakovácsi községben a kapitányság 4 kulákot, Nagyacsád községben 1 kulákot őrizetbe vett engedély nélküli fakivágások miatt. (XII. 8.)

Dáka községben az úgazdák között nyugtalanság tapasztalható, mert a fakitermelési engedélyeket nehezen tudják megkapni.

Felsőörs, Csopak, Balatonarács, Balatonfüred, Akali és Nemespécse községekben új földművesszövetkezetek alakultak.

Iszkáz és Nagykamond községekben a magántulajdonban lévő erdők államosításának rémhírére a gazdák hozzáfogtak az erdők kivágáshoz. (XII. 4.)

Csopak községben az a rémhír terjedt el, hogy a gyümölcsösöket államosítják. A hírre több gazda nekilátott gyümölcsfáinak kivágásához.

Enying községben az a rémhír terjedt el, hogy a lakosságot a kolhozba való tömörítés céljából írják össze. (I. 8.)

Ugyanezen községben a földművesszövetkezet tagjai elégedetlenek ügyvezetőjükkel, mert az munkáját minden hozzáértés nélkül végzi. (I. 15.)

A községben megalakult a DEFOSz. (I. 17.)

A szövetkezetek egyesülése az egész vármegyében zavaró körülmények nélkül folyik. (I. 18.)

Zala vm.:

Zalaudvarnok községben a rendőrség őrizetbe vette K. I. pártonkívüli úgazdát, mert azt állította, hogy kolhoz lesz és közös konyha, valamint, hogy a fejadagot[55] be kell szolgáltatni, mert háború lesz. (XII. 4.)

Zalaegerszeg külső területén a szövetkezeti mozgalommal kapcsolatban ellenséges a hangulat. A párt, a tömegszervezetek és a közigazgatási hatóság ezzel kapcsolatban nagyarányú felvilágosító munkát folytat. (XII. 15.)

Zalaszentőrs község szövetkezetének vezetőségét a fejlődést akadályozó viselkedésük miatt leváltották. (I. 5.)

Óhid község földműves-szövetkezete jó munkájának jutalmául 4000 Ft értékű gazdasági felszerelést kapott. A jutalmazás a lakosság körében meglepetést és nagy érdeklődést váltott ki.

Zemplén vm.:

Cigánd községben az a rémhír terjedt el, hogy a 12 holdon aluli földbirtokot a tavasszal, az azon felülieket 1 év múlva az állam elveszi.

Szerencs községben a földműves-szövetkezetek egyesülése megtörtént. (I. 16.)

Ricse község területén a szövetkezeti mozgalom nem erősödik, mert a parasztság felvilágosítása nem történt meg. A helyi párttitkárok a szükséges felvilágosító munkát a szemlélő jelentése szerint nem tudják elvégezni.

Budapest, 1949. január 18-án.

Dr. Szénási Géza
rendőrőrnagy

- [1] Az 1848. évi IX. törvénycikk csak az 1767. évi úrbérrendezéskor úrbéresnek minősített földeket adta a használói tulajdonába. A jobbágyok azonban a valóságban lényegesen több földet birtokoltak ennél. Ilyen módon vitás kérdések sora keletkezett az ún. maradványföldekkel, az irtásokkal és a nem úrbéres földbe telepített szőlőkkel stb. kapcsolatban. Az 1853. évi úrbéri pátens az úrbéri föld legszűkebb értelmezéséhez ragaszkodott, így nem meglepő, hogy végül a parasztság tulajdonába az ország összes mezőgazdaságilag hasznosított földterületének csak a 40%-a került. OROSZ ISTVÁN: A jobbágyfelszabadítás és végrehajtása. In: GUNST PÉTER (szerk.): *A magyar agrártársadalom a jobbágyfelszabadításától napjainkig*. Bp., 1998, 74–111.
- [2] GUNST PÉTER: A magyar agrártársadalom 1850–1914 között. In: uo. 167.
- [3] A katasztrális vagy kataszteri hold mértékegységet 1972-ig használták hivatalosan, de a mindennapi használatból jóval lassabban kopott ki. 1 kh = 0,57 hektár.
- [4] SZUHAY MIKLÓS: A magyar mezőgazdaság a két világháború között. In: uo. 213.
- [5] A paraszti értékrendről bővebben lásd FÉL EDIT–HOFER TAMÁS: *Arányok és mértékek a paraszti gazdálkodásban*. Bp., 1997, 19–52.
- [6] BÍRÓ FRIDERIKA–FÜR LAJOS: *Búcsú a parasztságtól*. II. kötet. Bp., 2013, 464.
- [7] Uo. 39.
- [8] *Magyar Közlöny*, 1945. március 18.
- [9] PETŐ IVÁN–SZAKÁCS SÁNDOR: *A hazai gazdaság négy évtizedének története 1945–1985. I. Az újjáépítés és a tervutasításos irányítás időszaka 1945–1968*. Bp., 1985, 37–41.
- [10] A nemzeti vagyonban bekövetkezett veszteség 17%-a esett az agrárszektorra. E megközelítőleg 3,7 milliárd pengős veszteség háromnegyed részét tette ki a termény- és állatkár. A terménykészletekben mutatkozó veszteségek hosszú ideig nehezítették a vetőmagszükségletek mennyiségi és minőségi kielégítését. Az állatkárok együtt jártak az igaerőhiánnyal, a trágyatermelés elégtelenségeivel és a földek termőképességének csökkenésével. Miközben az állati igaerő alig több mint harmadára esett vissza, a csekély mezőgazdasági gépparknak is elpusztult közel a harmada. VARGA ZSUZSANNA: Az agrárium 1945-től napjainkig. In: ESTÓK JÁNOS (szerk.): *Agrárvilág Magyarországon 1848–2004*. Bp., 2005, 261–262.
- [11] Uo. 134–137.
- [12] Igen részletes betekintést ad a kolhozélet mindennapjaiba az alábbi forráspublikáció: KOVÁCS CSABA: Maglódtól Szibériáig – Egy száműzött visszaemlékezése a kolhozról. *ArchívNet*, 2013. 3. sz.
- [13] GYENIS JÁNOS: *A magyarországi szövetkezeti mozgalmak története (A kezdetektől 1945-ig)*. Bp., 1994, 93–124.
- [14] RAINER M. JÁNOS: *Nagy Imre. 1896–1953. Politikai életrajz*. I. Bp., 1996, 15–32., 79–110.
- [15] Uo. 383.
- [16] IZSÁK LAJOS–KUN MIKLÓS (szerk.): *Moszkvának jelentjük... Titkos dokumentumok 1944–1948*. Bp., 1994, 268.
- [17] A tervezett intézkedések fő csapásirányát a földtulajdon és földhasználat korlátozásában jelölték ki. Egy hónap múlva életbe is léptek a korlátozó rendelkezések. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban: MNL OL) M–KS 276. f. 54. cs. 8. ó. e. Jegyzőkönyv az MDP Titkárság 1948. augusztus 25-i üléséről. 3. Mezőgazdasági rendeletek tervezete. a) A mezőgazdasági ingatlanok haszonbérletéről. Ea.: Dégen Imre. b) A mező- és erdőgazdasági ingatlanok forgalmának korlátozásáról. Ea.: Donáth Ferenc.
- [18] CSÉSZKA ÉVA: *Gazdasági típusú perek, különös tekintettel az FM-perre (1945–1953)*. Bp., 2012, 126–139.
- [19] MNL OL M–KS 276. f. 54. cs. 5. ó. e. Jegyzőkönyv az MDP Titkárság 1948. július 21-i üléséről. 5. Javaslat a Földművelésügyi Minisztérium átszervezésére. Ea.: Gerő Ernő.
- [20] MNL OL M–KS 276. f. 52. cs. 4. ó. e. Jegyzőkönyv az MDP Központi Vezetőség 1948. november 27-i üléséről. 2. A bel- és külpolitikai helyzet és a párt feladatai. Ea.: Rákosi Mátyás.
- [21] Ö. KOVÁCS JÓZSEF: *A paraszti társadalom felszámolása a kommunista diktatúrában*. A vidéki Magyarország politikai társadalomtörténete, 1945–1965. Bp., 2012.
- [22] Lásd: 9000/1948. Korm. r. a mezőgazdasági ingatlanok haszonbérletéről. *Magyar Közlöny*, 1948. augusztus 29. 1923–1925.
- [23] MNL OL M–KS 276. f. 93. cs. 64. ó. e. Megyei jelentések a földbérlő-szövetkezetekről és földbérlő csoportokról.
- [24] MNL OL M–KS 276. f. 85. cs. 3. ó. e. Az MDP Mezőgazdasági és Szövetkezetpolitikai Bizottsága 1948. november 17-i ülésének jegyzőkönyve. 1. Termelőszövetkezeti csoportok szanalási terve, működési szabályzatok, gazdasági megsegítés terve. Ea.: Hegedűs András.
- [25] 14 000/1948. Korm. r. *Magyar Közlöny*, 1948. december 20. 278. sz.
- [26] GYARMATI GYÖRGY: Közérzet a fordulat évében. – Közvélemény-kutatások és ÁVO hangulajelentések 1948-ban. *Mozgó Világ*, 1998. 10. sz. 95–111.
- [27] MNL OL M–KS 276. f. 93. cs. 66. ó. e. Összefoglaló. A szövetkezeti mozgalommal kapcsolatos eseményekről, a rendőri jelentőszolgálat alapján. /1948. XII. 1. – 1949. I. 18./ A dokumentumot szöveghűen közöljük. A megemlítt személyek neve csak monogrammal szerepel.
- [28] Szénási Géza (1919–1979): a második világháború előtt a Pázmány Péter Tudományegyetemen szerzett államtudományi doktori fokozatot. 1945-ben a rendőrségen helyezkedett el, tagja lett a Magyar Kommunista Pártnak. 1948-ban átkerült Belügyminisztériumba, ahol 1951-ig dolgozott. Ezekben az években levelező úton tanult tovább az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán, ahol 1951-ben jogtudományi oklevelet szerzett. 1951 és 1956 között a Melléktermék- és Hulladékhasznosító Vállalat (MÉH) jogtanácsosa volt. Pályafutása legmagasabb tisztségeit a Kádár-rendszerben töltötte be. A megtorlás kezdetén, 1956 novemberében nevezték ki legfőbb ügyésszé, s ezt a tisztséget 1975-ig töltötte be. 1961 és 1975 között az MSZMP Központi Bizottságának is tagja. 1975-től haláláig Magyarország szófiai nagykövete.
- [29] AZ MDP Belügyi Bizottságának 1948. július 12-i ülésén Rajk magyarázatot kért arra, hogy az Államvédelmi Osztályról miért került át Szénási másokkal együtt a Belügyminisztériumba. *Dokumentumok a magyar politikai rendőrség történetéből 2. Az Államvédelmi Osztály 1946–1948*. Szerk. KRAHULCSÁN ZSOLT–MÜLLER ROLF. Bp., 2015, 33. sz. dokumentum, 361–364.

[30] MÜLLER ROLF: A politikai rendőrség tájékoztató szolgálata 1945–1962. *Trezor* 2. A Történeti Hivatal évkönyve 2000–2001. Szerk. GYARMATI GYÖRGY. Bp., 2002, 111–135.

[31] Dr. Szebenyi Endre (1912–1950): Budapesten jogi doktori végzettséget szerzett még a második világháború előtt, s ügyvédként bebörtönzött kommunistákat is védett. Munkaszolgálatra vitték a háború alatt. 1945 márciusától a Belügyminisztériumban dolgozott: először a Törvényelőkészítő, majd a Közrendészeti Osztály vezetője volt. Utóbbi beosztása révén hozzá tartoztak a rendőrség ügyei. 1947. július 4-én kinevezték a BM adminisztratív államtitkárává, s ezzel Rajk László helyettese lett. Rajk leváltása után a Miniszterelnökségre helyezték át államtitkárnak, ahol letartóztatásáig dolgozott. A Rajk-per egyik mellékperében ő lett az elsőrendű vádlott. Halálbüntetést kapott, s 1950. május 26-án végezték ki Villányi Andrással, a gazdasági rendőrség egykori vezetőjével együtt.

[32] KRAHULCSÁN–MÜLLER: i. m. 30. sz. dokumentum, 345–352.

[33] VARGA ZSUZSANNA: „Földindulás után”. A hatalom és a parasztság Magyarországon az 1960-as évek első felében. *Történelmi Szemle*, 2009. 2. sz. 231–258.

[34] Az 1947 végén, 1948 elején végrehajtott átszervezések eredményeként a Belügyminisztérium IV. Közrendészeti Főosztályán belül a Rendőrségi ügyosztály megnevezése IV/12-ről IV/1-re változott. Ez az ügyosztály az alábbi alosztályokból állt ekkor: IV/1-a. Szolgálati és személyzeti; IV/1-b. Kiképzési; IV/1-c. Anyagi; IV/1-d. Nevelési; IV/1-e. Bünyügyi rendészeti.

[35] Vármegye.

[36] Az 1945-ös földreform végrehajtás során nemcsak a föld, hanem a kisajátított birtokokhoz tartozó felszerelések, berendezések, épületek, vetőmag és takarmány igénybevétele is megtörtént. A nagygyéppálmány és a nagybirtok melléküzemei (malmok, darálóok, szeszüzemek, stb.) a földhöz juttatottak részvételével alakult földműves-szövetkezetek tulajdonába kerültek.

[37] A szövetkezetek egyesülésére történő utalás visszatérő eleme ezen időszak rendőri jelentéseinek. Azt a folyamatot jelentette, hogy miután a „régí”, azaz 1945 előtti szövetkezeteket megtisztították a „tőkés” elemektől, egyesítették őket a földműves-szövetkezetekkel. Pontosabban beolvastották őket a földműves-szövetkezetbe.

[38] A géppálmások szovjet mintára jöttek létre Magyarországon 1947-től kezdve. A szocialista mezőgazdaság sztálini rendszerében a gépi termelőeszközök állami monopóliumát testesítették meg. A mezőgazdasági szövetkezeteknek nem lehetett a tulajdonában nagy gép, így a gép- és traktorállomások (a köznyelven: géppálmások) munkáját kellett igénybe venniük, s ezért terményben fizettek. A géppálmási rendszer azonban nemcsak az állami készletgyűjtés fontos csatornája volt, hanem jelentős politikai szerepet is szánt neki a párt azzal, hogy a munkásosztály előretolt bástyáiként kezelte. A géppálmási rendszer az 1960-as évek közepéig állt fenn Magyarországon.

[39] DÉFOSZ: Dolgozó Parasztok és Földmunkások Országos Szövetsége. A többpártrendszer felszámolásával párhuzamosan, 1948 őszén és 1949 tavaszán az MDP vezetői erőfeszítéseket tettek az agrárpártok tagságának megnyerésére, s egy egységes falusi tömegszervezetbe való tömörítésükre. Ezt a cél szolgálta a DÉFOSZ, s ahogy a neve is jelezte, a szegényparasztokat és a mezőgazdasági munkásokat akarta magába tömöríteni. A birtokos parasztságot így kizárták a gazdasági érdekképviselet köréből.

[40] A termelőszövetkezeti csoportok (tszcs) 1948 végén meghatározott három típusa közül az I. típust hivatalosan „általános termelőszövetkezeti csoport”-nak, a köznyelven inkább táblás csoportnak nevezték. Az elnevezés arra utalt, hogy a belépő gazdák az azonos növényi kultúrákat egy táblában termesztették, s így a szántást, vetést közösen, de a többi munkát, beleértve a betakarítást, már egyénileg végezték.

[41] MOSZK: Magyar Országos Szövetkezeti Központ. Az 1947. évi szövetkezeti törvény értelmében jött létre oly módon, hogy magába olvasztotta az addigi szövetkezeti központokat: a „Hangya” Központot, a Mezőgazdasági Szövetkezeti Központot (MSZK), a Fogyasztási Szövetkezetek Országos Központját (FSZO) és a Földművelésügyi Szövetkezetek Országos Központját (FOK).

[42] A járlatlevél hivatalos formanyomtatvány, amelyre fel kellett vezetni az adás-vétel tárgyát képező állat (pl. ló, szarvasmarha, stb.) tulajdonosát és főbb jellemzőit (életkor, külső jegyek, egészségi állapot). Enélkül a gazda nem tudta igazolni, hogy szabályos vásárlás révén jutott tulajdonához.

[43] A második világháború utáni első magyar népszámlálás – a kialakult gyakorlatnak megfelelően – az évtized végén, 1950. december 31-én lett volna esedékes. Az első öt éves terv 1950. január 1-jei indulása miatt azonban előbbre hozták, s az 1948. december 31. – 1949. január 1. közötti eszmei időpontra tűzték ki. Az 1949. január során végrehajtott népszámlálás során a megszokottnál és a Központi Statisztikai Hivatal által eredetileg tervezettnél jóval tágabb körű adatgyűjtésre került sor.

[44] A „kulák” kifejezést a falusi osztályharc koncepciójának részeként vették át a magyar kommunisták a szovjet gyakorlatból. Az ún. kuláklista azokat tartalmazta, akiket mezőgazdaság-fejlesztési járulékok fizetésére köteleztek. 1949-től kezdve eszerint kuláknak számított az, akinek földterülete a 25 kataszteri holdat, vagy a kataszteri tiszta jövedelme a 350 aranykoronát elérte, illetve meghaladta. Erről a listáról akkor sem lehetett lekerülni, ha az illető gazda 25 kataszteri hold alá csökkentette a földjét.

[45] FM: Földművelésügyi Minisztérium, majd a név 1949. szeptember 2-a után Földművelésügyi Minisztériumra módosult.

[46] NPP: Nemzeti Paraszt Párt. 1939-ben alapították népi írók és paraszt-politikusok azzal a céllal, hogy a parasztság szegényebb rétegeinek is legyen képvisellete. A második világháború után megalakuló kormányok munkájában képviseltette magát a párt, s aztán az 1949-es „egypárti” választások után szüntette be tevékenységét. Az 1956-os forradalom idején rövid időre újjászerveződött Petőfi Párt néven.

[47] Így nevezték azokat, akik az 1945-ös földreform során jutottak földhöz. Szinonimájaként találkozhatunk még az „újbirtokos”, az „újonnan földhöz juttatott” kifejezésekkel is.

[48] A „kulákok” ellen meghirdetett osztályharc jegyében az 1948 őszén bevezetett intézkedésekkel nemcsak földhasználati jogukat korlátozták, hanem lehetővé vált a fenti jelentéshez hasonló ürügyek alapján a traktorok és cséplőgépek elkobása is.

[49] A mezőgazdasági szakigazgatás járási szintű szervei.

[50] Az ekkor már újra Csehszlovákiához tartozó település magyarországi rendőri jelentésben való említése arra hívja fel a figyelmet, hogy a határmenti lakosság a közelmúlt tapasztalatai okán érzékenyen reagált nemcsak a csehszlovák, hanem a magyar pártvezetés lépéseire is.

[51] A költségvetési deficitre hivatkozva az 5000/1946. sz. M. E. rendelet elrendelte a közszolgálati alkalmazottak számának csökkentését. A felülvizsgálat során háromféle névsort készítettek a területileg illetékes bizottságok: A = megbízható; B = elbocsátható, de egy éven belül visszavehető; C = megbízhatatlan, nem visszavehető. Ez a folyamat alkalmas volt a politikai tisztogatásra is.

[52] Csala István: 1948. december 10-től 1949. június 11-ig a Földművelésügyi Minisztériumot irányította, s közben a DÉFOSZ-nak is alelnöke volt.

[53] Szobek András: politikai államtitkár volt a Földművelésügyi Minisztériumban 1947 novemberétől, de a jelentés időpontjában már az Országos Közellátási Hivatal főtitkári posztját is betöltötte.

[54] MÁLLERD: Magyar Állami Erdőgazdasági Üzemek. Az 1945-ös földreform következtében az erdők úlnyomó része állami tulajdonba került, s e helyzet hívta életre a MÁLLERD-et mint az állami erdészet középirányító szervét.

[55] A mezőgazdasági termények kötelező beszolgáltatási (begyűjtési) rendszerét a második világháború alatt vezették be, mint a hadigazdálkodás egyik intézményét, de a háború után is fenntartották. Eleinte a jóvátételi kötelezettségekre hivatkozva, később egyre inkább a tervgazdaság részeként. 1951-ig a fejadag és a vetőmag általában megelőzte a beadást, 1952-ben azonban már sem a fejadagra, sem a vetőmagra nem voltak tekintettel, a beadás és az adó elvileg minden mást megelőzött. A fejadag ebben a kontextusban tehát azt a kenyérgabona-mennyiséget jelentette, ami az egy évnyi kenyérszükségletet fedezte a gazdálkodónak és családjának. A falvakban ugyanis még otthon sütötték a kenyeret.

Címkék:

[parasztság](#) ^[6]

[termelőszövetkezet](#) ^[7]

[kollektivizálás](#) ^[8]

[rendőrség](#) ^[9]

Kiadás: 19. évfolyam (2019) 5. szám

Forrás webcím: <https://www.archivnet.hu/rendorsegi-pillanatfelvetel-a-paraszti-tarsadalomrol-a-kollektivizalas-eloestejen>

Hivatkozások

[1] <https://www.archivnet.hu/rendorsegi-pillanatfelvetel-a-paraszti-tarsadalomrol-a-kollektivizalas-eloestejen>

[2] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/1.fortepan_67629.jpg

[3] <http://www.fortepan.hu/>

[4] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/2.fortepan_128511.jpg

[5] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/3.fortepan_16703.jpg

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/parasztsag>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/termeloszovetkezet>

[8] <https://www.archivnet.hu/cimkek/kollektivizalas>

[9] <https://www.archivnet.hu/cimkek/rendorseg>